

LAÁR TIBOR

A MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága és a közép-európai kultúrutak

A határokon átívelő tematikus európai kultúrutak szervezését az Európa Tanács Strasbourgban működő miniszteri szintű Kulturális Bizottsága 1987-ben hirdette meg.

Ebben az évben az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület (OMBKE) Kerpely Antal születésének 150. évfordulója tiszteletére emlékévet rendezett, amelynek fő rendezvényén, Miskolcon előadást tartott Gerhard Sperl leobeni professzor, akitől ismereteket szereztünk az európai kulturális programról. A Műszaki és Tudományos Egyesületek Szövetsége (MTESZ) Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága (TTB) nevében Németh József alelnök írta alá a MTESZ csatlakozó szándékát kifejező levelet. Az Európa Tanácstól a levélre kedvező választ kaptunk, de mivel műszaki-tudományos téma nem volt az akkori utak listáján, nekünk kellett eldöntenünk, milyen tematikus programmal tudnánk csatlakozni. A TTB elnökének, Szabadváry Ferencnek javaslatára a TTB vezetősége a Barokk utakhoz való csatlakozás mellett döntött oly módon, hogy az egyházi barokk program keretében a természettudományos és műszaki haladás eredményeit a rendezvények előadás-programjába beépíti. Ezzel párhuzamosan az osztrák kezdeményezés európai vaskultúra utak szervezését indította el. A TTB ehhez úgy csatlakozott, hogy annak gondozását a szakmai illetékes egyesületre, az OMBKE Történeti Bizottságára bízta.

A MTESZ TTB vezetősége 1995-ben arról határozott, hogy csatlakozni kíván az Európa Tanács által meghirdetett, határokon átívelő tematikus kulturális Barokk programhoz, valamint annak szellemében az Ausztria által indított Európai Vaskultúra (Europäische Eisenstraße) programhoz. A két témakör indítása egymástól eltérő módon valósult meg. A barokk program indításához a MTESZ megyei székházainak támogatását kellett megnyerni. A TTB kezdeményezése végül is sikerrel járt, a Barokk-program két ütemben a MTESZ sikeres rendezvénysorozataként zárult 2001 augusztusában. A program első konferenciáját Esztergomban, az ottani MTESZ-Házban tartottuk, ahol első alkalommal hangzottak el a barokk korszak egyházi építészeti, kulturális emlékeinek ismertetésén kívül a korra jellemző természettudományos és műszaki haladás eredményeiről szóló előadások, SZABADVÁRY FERENC, a TTB elnöke, valamint NÉMETH JÓZSEF, a TTB alelnöke részéről. Ezt követte hasonló napirenddel a Veszprémben megtartott konferencia. A Debrecenben megtartott konferencia napirendjét a nagyváradi aktív részvétel gazdagította. Ezzel a barokk program irányt mutatott a határon túli kulturális együttműködésre. A barokk konferenciák egyházi és természettudományos napirendje párhuzamba állításának indoklását a TTB koordinációs gondolatokkal vezette be, amelyekben rávilágított arra, hogy a barokk- kori általános műszaki és természettudományos haladás egyrészt a felvilágosodáshoz, másrészt az ipari forradalomhoz vezetett. Rávilágított arra is, hogy bár Európa mai kulturális arculatát, a városképeket az egyházi építészet csodálatos alkotásai, a templomok határozzák meg, az egyház mégsem tudott erkölcsi útmutatásával az európai társadalom és közigazgatás szellemi vezetőjévé válni. Ez minden valószínűség szerint arra vezethető vissza, hogy bár a keresztyén/keresztény egyházak Krisztus követőinek vallják magukat, az elmúlt évszázadokban nem fogadták el Krisztusnak azt a tanítását, amelyet tanítványaira hagyott, és amely szerint: „Szeressétek egymást, a világ arról ismerjen meg

titeket, hogy egymást szeretitek”. Márpedig a világ egyáltalán nem arról ismerte meg a magukat Krisztus követőinek tekintő egyházakat, hogy egymást szerették volna, sőt kegyetlen vallásháborúk, üldözések és inkvizíció jellemezte az elmúlt évszázadokat.

A barokk program első ütemében megtartott esztergomi, veszprémi és debreceni konferenciák úgy folytatódtak, hogy a MTESZ Konferencia Tours Kft pályázati támogatást kapott további 8 különböző helyszínen (Vác, Székesfehérvár, Kolozsvár, Győr, Kecskemét-Szabadka, Keszthely, Eger, Budapest-Gödöllő) Barokk-konferencia megrendezésére. A pályázaton elnyert pénzkeret lehetőséget adott a rendezvények két napra bővítésére oly módon, hogy a második napon autóbusszos tanulmányutakat lehetett rendezni, mindamellett a programokat barokk zenés és étkezési emlékek egészítették ki.

Az előadás, amelyre felkérést kaptam, azt kívánja röviden összefoglalni, hogy a MTESZ TTB a Közép-európai kultúrutak kiépítésének koordinációs szerepét abban a szellemben vállalta, amelyet az Európa Tanács célul tűzött ki még az 1987. évi meghirdetésekor. Ennek értelmében a határokon átívelő kultúrturizmus kiépítésének célja, hogy a 21. századra jöjjön létre a kontinensen együtt élő nemzetek európai kultúr-identitása. Tisztában voltunk azzal, hogy az európai kultúr-identitás érzése és tudata csak azokban a nemzetekben alakulhat ki, amelyek saját anyanyelvükön egyenjogúan művelhetik kultúrájukat és bizonyosak lehetnek abban, hogy saját kultúrájuk az egyetemes európai kultúrának egyenjogú szerves része; tehát biztonságban élnek, nem alázzák meg, nem üldözik őket, azaz itthon vannak Európában. A TTB koordinációs tevékenységének ez volt vezérelve akkor, amikor a Barokk-konferenciák sorozatát a határokon túli területekkel kapcsolatba hozták. Ugyanis világosan igazolódott az, amit az Európa Tanács az általa kiadott broszúrákban kifejtett, hogy a jelenlegi országhatárok nem nemzeteket és kultúrákat választanak el, mert a határokon átlépve folytatódik az etnikai és a hozzá tartozó kulturális terület. Ezért indították el a határokon átívelő turisztikai utak hálózatának létrehozását, hogy a határok által elválasztott népeket közelebb hozzák egymáshoz és ezáltal igazolódjon az európai kultúra egyetemessége. Ez a szellem és tartalom még jobban kifejezésre jutott a vaskultúra, továbbá az ipari örökség útja közép-európai együttműködésének szervezése során.

Az európai vaskultúra útja magyarországi szakaszának szervezése a barokk-konferenciákkal párhuzamosan indult oly módon, hogy a Központi Kohászati Múzeumot pártoló Baráti Társaság vezetője, DRÓTOS LÁSZLÓ vállalkozott a miskolci szervezési központ irányítására. A Miskolci MTESZ Székház vezetője, KRIZSÁN JÓZSEF támogatta a kezdeményezést és ennek eredményeként 2000.05.18-án megtarthattuk a magyar vaskultúra útja szervezésének indító konferenciáját. A kezdeményezés 25 miskolci és Miskolc környéki intézmény és közigazgatás támogatását nyerte meg, így az OMBKE Történeti Bizottsága által létrehozott munkacsoport ilyen támogatással kezdhette a hazai vaskultúra utak szervezésének kiépítését. A következő évben, 2001.06.31-én az Egerben megtartott Barokk-konferencia napirendjén már önálló szekcióülés keretében a környező országok képviselői előtt ismertették a magyar kezdeményezést. Az osztrák, lengyel, szlovák és román (erdélyi) képviselők elfogadták az együttműködésre való felkérést és aláírásukkal biztosították a miskolci munkacsoportot arról, hogy a kezdeményezést elfogadják és a vaskultúra utak szélesebb körű kiépítésében részt kívánnak venni.

A következő évben az Európai Vaskultúra Utak (Europäische Eisenstraße) Leobenben (Donawitz) megtartott nemzetközi munkaülésén kimondták, hogy az OMBKE Munkacsoportja által szervezett tevékenységhez a környező országokból csatlakozott minden egyesületi és intézményi egységet egyenjogú tagnak ismernek el.

További pályázati támogatással a miskolci szervezési csoport újabb konferenciát rendezett, amelyen már a szlovén szakmai képviselő is csatlakozott. A konferencián tablós kiállítás mutatta be a vaskohászat technikai emlékeit. Az anyagot vándorkiállításként több városban bemutattuk. Közben a vaskultúra utak szervezése felkeltette más ipari ágazatok érdeklődését, és azok hasonló nemzetközi kapcsolatokban való részvételre jelentkeztek. Ezt követően 2005-ben újabb pályázati

támogatás lehetővé tette egy magyarországi *Ipari Örökség térkép* kidolgozását. A térkép a magyar vaskultúra hazai útvonala mentén tüntette fel az ipari örökség emlékeit. A térkép az Országos Turisztikai Központ által kijelölt régiókhoz igazodik, mindamellett azzal jelzi minden irányba mutató koordinációs nyitottságát, hogy a határokat elérő útvonalak nyilakban végződnek, amelyek egyrészt a már meglévő, másrészt a kiépítésre váró kapcsolatokra utalnak.

A következő évben az ipari örökség témaköre önálló nemzetközi szervezetté fejlődött és Miskolc városának, a MTESZ Elnökségének, a Mérnökkamara, valamint a Bay-Logi Intézetnek támogatásával projekt készült, amelyet az európai kultúrutak nemzetközi igazgatóságának megküldtek. A projektet a luxemburgi igazgatóság jónak minősítette és arról a polgármesternek küldött válaszában bátorítólag nyilatkozott. Még ugyanebben az évben, tehát 2006. szeptember 27-29-én a Kassai Műszaki Múzeum nemzetközi konferenciát rendezett, amelynek programjában a vaskultúra és az ipari örökség szakmai tartalma együtt szerepelt. A kassai szervezők elfogadták a TTB koordinátora által ajánlott *Együttműködési Megállapodás* szövegét, és azt a magyar mellett szlovákra és németre fordítva ünnepélyesen aláírták a nemzeti küldöttségek vezetői. Utólag a lengyel, szlovén és romániai képviselők is aláírták a saját nyelvükre fordított megállapodást, amelyet a MTESZ Honlapján hat nyelven helyeztünk el. Ehhez csatlakozik, ugyancsak hat nyelven az együttműködés szellemét röviden kifejező jelmondat: „A jóindulattal együttműködő nemzetek előbbre juthatnak, mint egymást gáncsolva külön-külön.” Még ez évben, október 5-én Luxemburgban a 8 országra kiterjedő koordinációs tevékenység elismeréseként ünnepélyesen átadták a Közép-európai Vaskultúra, (azaz *Mitteuropäische Eisenstraße: MEES*) néven elismert kultúr-út szervezetét. A következő év elején a luxemburgi intézet azt javasolta, hogy a 8 országos szervezet alakuljon át nemzetközi egyesületté.

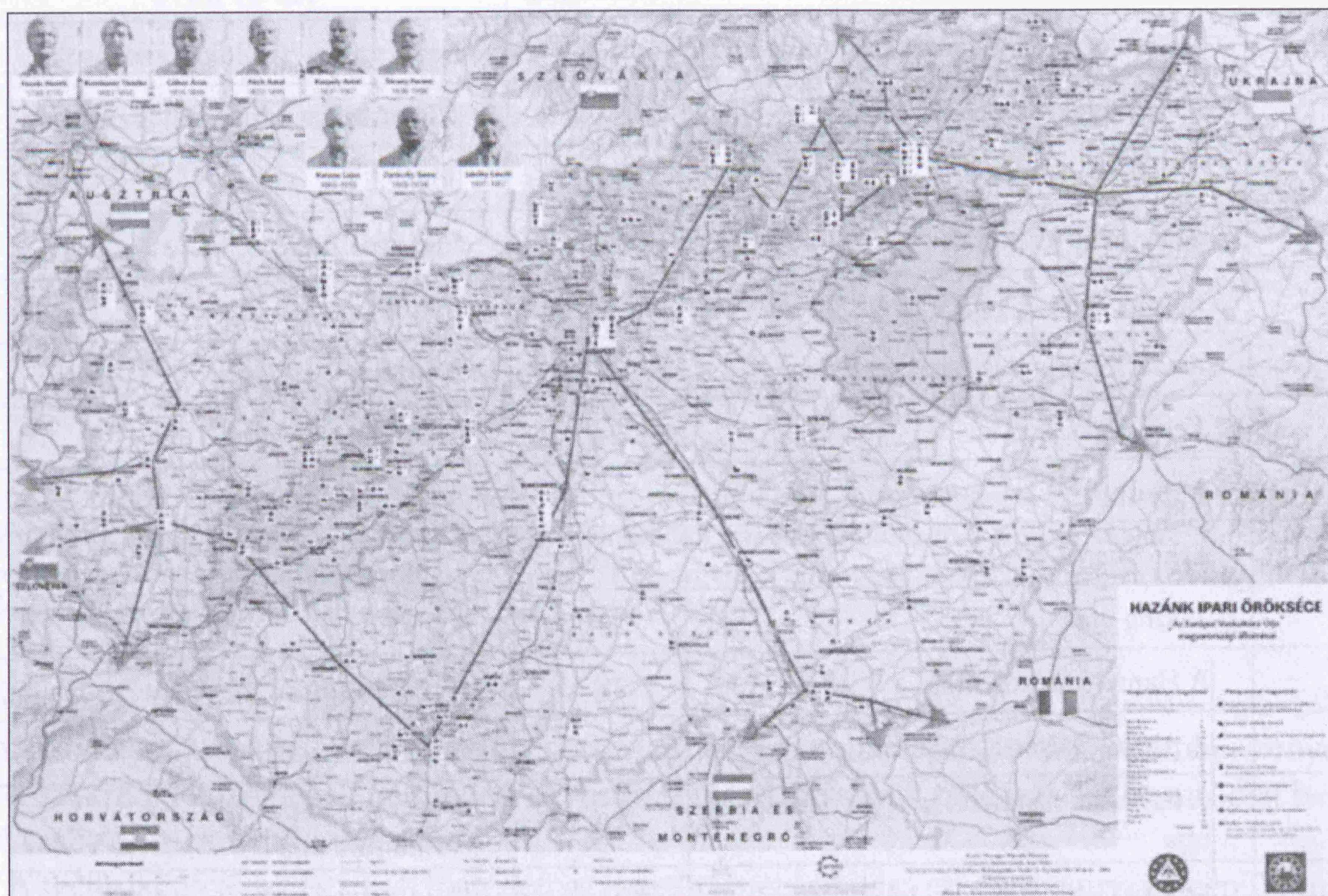
Ennek alapján 2007-ben megkezdődött a Közép-európai Vaskultúra utak szakmai szervezetének nemzetközi egyesületté szervezése. Ehhez alapszabályt kellett kidolgozni, amelyet aztán az egyesület működési telephelye szerinti cégbíróság és rendőrség hitelesít. A MEES példáját követve az *Ipari Örökség szervezete is megkezdte egyesületté alakulásának szervezeti kidolgozását*. Ezek eredményeképpen mindkét közép-európai szervezet egyesületté alakulásának előkészítése párhuzamosan haladt. Így aztán 2008 tavaszán csaknem egyidejűleg megalakult *Leoben Központtal a MEES egyesület és Miskolc központtal a Közép-európai Ipari Örökség Útja Egyesület*. Mindkét nemzetközi egyesület 2009-ben megtartotta első közgyűlését, és az ezt követő elnökségi üléseken hozott határozatok alapján megkezdődött a 2010. évre az egységes közös munkaprogram kidolgozása. Ezen túlmenően a Közép-európai Ipari Örökség Egyesület tudományos tanácsának javaslata alapján megkezdődött a nemzetközi közép-európai egyesületek közös történelmi múltját összefogó *vaskohászati breviárium* kidolgozása, amelynek 2010 végére tervezett kiadása lesz a közép-európai együttműködés első közös munkája. Ezzel teljesen egyező hatású volt Szlovénia évezredes vaskohászati emlékeinek bemutatása vándorkiállításaként 2009 augusztusában Zalaegerszegen, az Olajipari Múzeumban. Minderre azért van szükség a műszaki értelmiség közép-európai együttműködésének programjában, mert a nyugati tudomány- és technikatörténet-írás számára fehér folt vagyunk. Ezt a következő példa szemlélteti.

2000-ben megjelent Münchenben CH.V.DOREN *Geschichte des Wissens* című könyve. (Eredeti angol címe: *History of Knowledge*,/1991/). A könyv 344. oldalának utolsó bekezdésében foglalkozik az általános geometriával olyan megfogalmazásban, miszerint az 1870 után vált ismertté W.K. CLIFFORD és H. POINCARÉ munkái nyomán, de nem tud BOLYAI-ról. De a könyv nem tud JEDLIK-ről, sőt a DÉRI-BLÁTHY-ZIPERNOWSKY trióról sem. Nyilvánvaló, hogy a nyugati országokban a tankönyveket is így írják és így tanítanak. A TTB által koordinált közép-európai együttműködés célja, hogy a régió tudomány és technikatörténeti eredményeit több nyelven ismertté tegye. Tudomásul kell vennünk azonban, hogy a MTESZ ennek a TTB-által kifejtett koordinációs tevékenységnek egyre kevesebb támogatást nyújt.

Mindezek a törekvések az Európa Tanács több mint 20 évvel ezelőtti célkitűzésének, az Európai Kulturidentitás kialakításának irányába hatnak. Remélhető, hogy a műszaki értelmiség által

elfogadott, egyenjogúságon alapuló együttműködés szellemében valamikor az Unió országaiban szomszédosan és keveredetten együtt élő népeket egyenjogúaknak fogják elismerni, majd ezen keresztül minden itt élő nemzet érzésében és tudatában létrejöhet az európai kultúridentitás.

1. kép. A Magyar Vaskultúra Útja

A nyilak a kapcsolatok irányait mutatják a jövőbeni koordinációhoz

Picture 1. The Hungarian „Iron trail”

The arrows show the directions of contacts to future coordination

2. ábra: „Az Európa Tanács Kulturális Útjai” diploma, melyet a Közép-Európai Vaskultúra Útjai elnyert

Picture 2. The certificate „Cultural Routes of the Council of Europe” awarded to the Iron Trail in Central Europe

Európai kulturális utak listája (2009)

Sorszám	A út neve	Sorszám	Az út neve
1	Zarándokút Santiago de Compostelába	18	Népszerű fesztiválok és szokások
2	Via Francigena zarándokút	19	Élő művészet és európai identitás
3	A vidéki élet útjai	20	Főníciai út
4	Selyem- és textilutak	21	Cigányok útja
5	Barokk utak	22	A humanizmus útja
6	A szerzetesrendek hatásának útjai	23	Wenzel és Vauban út
7	Kelta utak	24	Al-Andalúz öröksége út
8	Mozart út	25	Az északi fény útja
9	Schickhardt út	26	Az európai felfedezések városának útja
10	Viking utak	27	Via Regia
11	A Hanza-városok útja	28	A román stílusú művészet európai útja
12	A parkok és kertek útjai	29	Via Carolingia
13	A kasztíliai (spanyol) nyelv terjedésének útja	30	A közép-európai vaskultúra útja
14	Szent Márton útja	31	Don Quijote
15	A zsidó örökség útja	32	A vándorlások örökségének útja
16	A Cluny mozgalom európai helyszínei	33	Szent Mihály útja
17	Az olajfák útja	34	A vaskultúra útja a Pireneusokban

A szerző címe:
Laár Tibor koordinátor
1119 Budapest,